

De hoogvlaktes

Lieve Joris

Augustus,
Amsterdam, 2008

... 'wie geen kinderen heeft, kan tenminste woorden achterlaten' ...

Lieve Joris raakte te onzent bekend met haar boek 'Terug naar Congo'. In dat boek gaat ze 19 jaar terug haar heerom achterna, op zoek naar het verleden dat hij er had meegemaakt, en haar eigen herinneringen. Op zoek ook naar de realiteit zoals die daar vandaag (nu ja: toen Joris haar boek schreef tot nu) beleefd wordt. Ooit begon haar tocht in het westen van het land, nu eindigt ie in het 'verre' oosten.

In 'De hoogvlaktes' gaat Joris op reis naar het Kivugebied, in het oosten van Congo. Het reisverhaal wordt echter nu en dan onderbroken door herinneringen aan haar jeugd, en aan de stroef gebleven relatie met haar moeder, aan wie dit boek ook opgedragen is en die niet lang voor de reis gestorven was. Associaties leiden tot die flashbacks. Het zijn mijmermomenten. Herinneringen aan toen je nog ongestoord bosbessen kon plukken, en niet bedacht moest zijn voor de ziektes die ze nu schijnen over te dragen. Zo reizen we continue over en weer tussen heden en verleden, tussen hier en 'ginder', à la *recherche du temps perdu*, ... *dévolu* ... Foto's illustreren het verhaal. In zwart-wit, zoals het hoort, en geheel in de sfeer.

Joris vangt haar tocht aan in Minembwe, met als doel rond te kijken, de markten in de hoogvlaktes te bezoeken en te proberen te begrijpen hoe de mensen in dat deel van de wereld leven. De Kivu is een oorlogsgebied. Een streek zonder electriciteit, zonder wegen, zonder rechtszekerheid ook. Een streek die heeft leren leven met, en mede-uitvinder is van het fameuze *article 15*, wars van bureaucratie en dwars. De gids die ze eerst krijgt toegewezen, Bavire ('hij die zich niet verzet'), is een Banyamulenge. Haar uiteindelijke gids (Bavire wordt hoofd van de rechtbank in Minembwe – hij had ooit rechtstudies aangevat...), heet David en is hoofd financiële zaken van de lokale machthebber en had verpleegkunde gestudeerd. Beiden zijn lid van de dominante en dominerende stam die het gebied bevolkt, en die Kabila geholpen had om Mobutu van de macht te verdrijven. Beiden werden haar toegewezen door de chef, 'de kolonel', die vanuit Minembwe een gebied onder zijn hoede heeft en beheert.

Naarmate de tocht vordert, neemt de invloed van de kolonel af. En wordt de reis onzekerder, de contacten minder voorspelbaar, en zijn de Mayi-mayi nadrukkelijker aanwezig.

Joris wandelt als het ware haar eigenste Congo river af (zie: Thierry Michels prachtige filmische impressie van het leven op en rond de Congorivier – mensen die deze docufilm zagen, weten wat ik bedoel). Naarmate de omgeving meer ontregeld en wettelozer

raakt, neemt de godsdienstigheid en het bijgeloof toe. Van Matadi tot aan de bronnen van de Congostroom, van Minembwe tot Uvira: de stroom/weg ligt bezaaid met kerken, kappelletjes, ad hoc-ruimtes waar erediensten van allerlei pluimage georganiseerd worden. Minembwe ligt op de hoogvlakte; Uvira ‘beneden’. Dat stapt gemakkelijker. Maar het is ook een stap vanuit het donkere, onbekende naar het meer bekende, toegankelijke.

Ze komt heel uiteenlopende figuren en toestanden tegen, en slaagt er in met kleine details de sfeer van de streek perfect te vatten en op te roepen. De opgeroepen sfeer is af en toe dromerig-langoereus. De zinnen zijn strak, de woordkeuze meestal *to the point*. Wanneer ze zegt dat bepaalde vrouwen ‘s avonds voor *ambiance* zorgen, terwijl zich in een ander huis een man en een vrouw *se cognent*, dan wéét je wat er zich daar in de straten en huizen afspeelt. De beschrijving van een verkoperskraam vol Chinese prullen, wekt de lokale handel tot leven. De opwinding die je voelt als je op de enige marktdag van de week, de markt nadert: je zal vrienden en bekenden zien, zaken kunnen kopen... De zwarte kindjes die de blanke vrouw verlegen een handje geven, dan wegstuiven en in lachen uitbarsten... Lezers die er nog niet geweest zijn, kunnen er zich hopelijk iets bij voorstellen. *Insiders* knikken meermaals goedkeurend: de herkenning is groot. De sfeerschepping tekent een maatschappij die moet rondkomen met eenvoudige, aftandse, tweedehandse zaken. Een cultuur ook waar je je liefde voor een koe bezingt, niet voor een vrouw. Een wereld van mensen die in de marge leven, maar tegelijkertijd gedwongen worden te overleven met weinig tot niets. Sommige beschrijvingen ogen bedriegelijk idyllisch (de kinderhandjes die nieuwsgierig de bamboeomheining omklemmen), maar de realiteit is anders.

En ja: het is goed in één bed te slapen als je op reis bent...

Het blijft wel verbazen dat Joris zich na al die jaren, en veelvuldige visites, blijkbaar blijft ergeren aan de onwetendheid van mensen die beter zouden moeten weten: leraar Kizeze zegt dat ‘de maan een probleem heeft’, terwijl wij daar toch de astronomie voor hebben?... Of: hoe konden mensen jarenlang zo’n erbarmelijk pad bewandelen en er niets aan doen om het te verbeteren? ... Anderzijds kan je het natuurlijk wel schattig vinden dat ze zich zo betrokken blijft voelen... De schrijfster, de blanke, de indringer ook, blijft, dat blijkt toch wel meermaals, een soms onbegrijpende, maar ook onbegrepen, buitenstaander.

Is dit een wereldschokkend boek? Neen, ‘De hoogvlaktes’ is wel een zacht en warm boek, in een eenvoudige, langzame taal geschreven. De tijd lijkt er langer dan hier, alles gaat trager daar op de hoogvlakte. De taal volgt het ritme van de hoogvlakte: ... ‘ik kon hier maar beter in beweging blijven, want zodra je halt hield, viel de tijd stil’... En daarom alleen al laat het zich lezen, is het een kleine aanrader, een rustpunt. Een mijmerboek...

Patrick Van Damme

Laboratorium voor tropische en subtropische landbouw en etnobotanie, Universiteit Gent